

DIRECTORIO

Rector

Dr. Serafín Ortiz Ortiz

Secretaría Administrativa

Lic. Elvia Hernández Escalona

Secretaría de Investigación Científica y Posgrado

Dr. Alfredo Adán Pimentel

Coordinadora General del CICB

Dra. Alba Mónica Montiel González

Responsable del JET

Dra. Ma. Mercedes Rodríguez Palma

INVESTIGADORES PARTICIPANTES

Dra. Adriana Montoya Esquivel

Dr. Alberto Bernal Ramírez

Dra. Citlalli Castillo Guevara

Dra. Laura Trejo (UNAM, campus Tlaxcala)

Dra. Carmen Sánchez Hernández

Dra. Yendi E. Navarro Noya

Dr. Carlos Lara Rodríguez

Dr. Gerardo Díaz Godínez

Dr. José Luis Martínez y Pérez

M. en C. Alejandro Kong Luz

M. en C. Gema L. Galindo Flores

M. en C. Elvira Romano Grande

Biól. Mireya Tecpa Méndez

Biól. Pedro A. Mendoza Clemente

Biól. Lizbeth Durán Moreno

Autores

Yolanda Nava Gutiérrez y Mercedes Rodríguez Palma

Laboratorio de Biodiversidad,
Centro de Investigación en Ciencias Biológicas

CA Ecología y Sistemática de
Hongos y Mixomicetos

Traducción a la Lengua Náhuatl

Prof. Ricardo Xochitemol Nava

San Miguel Xaltipan, Mpio. de Juan Cuamatzi, Tlaxcala

Universidad Autónoma de Tlaxcala

Tlaxcallan Cenca Hueyi Temachtilyoyan

Centro de Investigación en Ciencias Biológicas

Yolohcaltlazalolli nechicolixmatiliz
nemiliztlacayo

Xochimilli Tlalnemiliz Tlaxcallan

📍 Km. 10.5 Carretera Tlaxcala - San Martín
Texmelucan, San Felipe Ixtacuixtla,
Tlaxcala. CP. 90120

☎ Tel. 248 481 54 82

✉ jet.uatx@gmail.com

conahcyt.mx/renajeb

Ytech Mexico Tlalpan ye huehcahui achto ohualazquia yn caxtilantlaca ye omocacanayah yn cuauhxochimeh, nanacameh yn cuauhyoyolcameh ytech “tlaxcallan” tonalnemilliztli nin ce nahuatlahtolli ca quihtoznequi “canin ca nozo mochihua tlaxcalli”, nin techititiah ca monehnequi in milli ypampa yn nica tlatlacaaltepemeh.

Yn nanacameh zazo occe tlaixneliztli yn Tlalcuauhcuauhtlapan yhuan cenca miec monehnequi, ca yn ce altepetl motocayotia quimi yehuan. “Nanacamilpan” yhuan quimopialtiah, cenca quimoiliah ytech Tlaxcalantlapan ynic quimonechicolitiah ninque nanacameh cuauhtla cuauhxoxochimeh yn initlacualiztli.

Yniczazo ytla occe, yn necuhtli nozo neuhtli ce tlaiztli cenca miec ye huehcahui mochihuahtihuitz yhuan ytlaiztli mopialtia, ca yn Tlaxcalantlapan yn memehtoquiliztli ycnahuacayotl nozo neucpialoni omollinnic ytech ninque tlapanol xihuitmeh.

Ynin tohuaxcayonemiliztli yhuan tlacainemiyo quinequi quimi pohpolihuiz ypampa ytlanenepanol calaquil aquiliz tlamantli, ca ytech yn achtopa altepemeh, oquinmailpihque yhuan nochi nin techhuica amo ticlatlazohtlazque tlen ticpia yhuan amo ticmatih queni ticchihuazqueh yhuan queni ticmocuitlahuizque totlalcuauhtlahuan yhuan yca nochi nin, amo ticixmati tlen ticchihuazque yca yn tlayxmatiliz ca quichihua yntech caltlazalolme, tlapalehua ca amo ticixmati ypatiyoy yn tlcuauhtlahuan ytech yn altepemeh yhuan ytech Mexcotlapan.

Ynic... ¿tlen nono yn altepexoxochimilmeh tlazalolnemiliztli?

Ytech yn xochimilmeh altepemenenemiliztli zazo ocachi ce quiixmatiz tlahephenaz yhuan quimocuitlahuiz mieque tlanenepanol xexelihuilmeh tlaucuauhcuauhtlameh, monequi ce quiixmatiz occequi tlatatlachihual ca monenepanoah yca yn cuauhoxochimeh, quimi nanacameh, yn huitziquimeh, yn papalomeh, yhuan occequi tzitziquitzin yolcatzitzí ca monenenpanoah yminnahuchuan. Nohuihui monequi titlapalehuizque ticcuitlahuizque yn tlayxmatiliz yn achtotipan altepeme onemíah nican ypan tálchihualiz oquinpalehuiah yminyeyehualol.

Yn Xochimil Tlalnemiliztli Tlaxcallan

Yn xochimil tlalnemiliztli Tlaxcallan (XTT) tlapalehuia tlaucuitlahuiz yn tlaixmatiliztli ypan nenepanol yn tlaçayotl ynahuac yn tlaçuauhtlame achto ytech Tlaxcallan altepetl ynic nohuihui ytech occequi altetepmehyca yn tetlahtlanil yxmatiliz tlamatiniliz yhuan tlaixmatiliztli quen ca yn yhyotltalticpactl ynic ticyecpiazque yhuan ticyeccanazque yn tlaçuauhtlame.

Tlachihihtoc, yn XTT quimopohuilia yca:

I. Ytech ycalyolo. Mochihua tlaixmatilmeh, temachtiltlazalolmeh, tlatlahtolmeh ca techilhuiah quen ihqui cateh yn xexelihuilmeh ca motlapiah yhuan occequi tlatlamantli tlatlahtoah ytech xoxochimilnemiliztli.

II. Yn xochimilyotl. Quipia macuil tlanenechicol cuauhoxochimilnemiliztli.

- 1) pahxoxochimeh
- 2) mocua
- 3) memetzitzin
- 4) nohpalmeh, yhuan,
- 5) cuacualol nozo pohpolihuizque

Ytech cecen tlenechicol yn xexelihuilmeh ye moixmamatih yhuan yhcuioltoqueh yca ycenyeliz.

III. Yn tlalyotl. Nin ce tetlayxpantiliztli ytech yn tlalli canin moizcaltiah yn nanacameh. Mocana quimi ce itititemachtil ynic quintemachtizque yn tlazaloanimeh yhuan nonochti tlatlacameh.

IV. Yn xihuiyotl. Ytech ynín mopialiah nochi yn xochitl huaqui zazo cecen xexelihuilmeh cuauhoxochimeh yhuan nanacameh cateh ytech yn xochimilyotl.

V. Yn cecehuayotl. Yxtlahuac canin mochihua tetepehuizque yn cuauhoxochimeh yesque ytech yn xochimilyotl yhuan tetequiyo ynic nochi moyxmatiliziz.

